

بررسی جایگاه اکوتوریسم در رشد و توسعه اقتصادی ایران و مقایسه آن با سایر کشورها

محمود حسینی امیری

استادیار گروه مدیریت بازرگانی، گرایش بازاریابی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

Hoseini_phd1@yahoo.com

سمیه هدایتی

دانشجوی کارشناسی ارشد گروه مدیریت بازرگانی، گرایش بازاریابی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

نویسنده مسئول: ۰۹۱۱۱۵۱۹۶۶۹، hedayati9669@gmail.com

نسیم کیایی

دانشجوی کارشناسی ارشد گروه مدیریت بازرگانی، گرایش بازاریابی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

Nasim.kiaei@gmail.com

آسیه صادقی

دانشجوی کارشناسی ارشد گروه مدیریت بازرگانی، گرایش بازاریابی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

Azin.sadeghi.ss@gmail.com

سپیده مولایی

دانشجوی کارشناسی ارشد گروه مدیریت بازرگانی، گرایش بازاریابی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

Sibsorkh0098@gmail.com

چکیده

اکوتوریسم یا طبیعت گردی گرایشی از صنعت گردشگری است که طی سالهای گذشته توجه بسیاری از مسئولین و مردم را به خود جلب کرده و یکی از اهرم‌های اصلی توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی بسیاری از مناطق بوده است. با توجه به اینکه ایران کشوری چهار فصل می‌باشد و از لحاظ زیبایی‌های طبیعی دارای پتانسیل بالا و تنوع زیادی است باید بطور جدی در هنگام طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه‌ی اقتصادی و حفاظت از محیط زیست از فرصت‌های اکوتوریسم در ایران استفاده شود. هدف از انجام این تحقیق بررسی جایگاه اکوتوریسم در رشد و توسعه‌ی اقتصادی ایران و مقایسه‌ی آن با سایر کشورهاست. نوع روش تحقیق در این مقاله از نوع روش تطبیقی و کتابخانه‌ای، اسنادی می‌باشد که برای انجام این کار ابتدا به کمک مدل DPSIR، وضعیت اکوتوریسم در ایران بررسی شد و سپس جایگاه اکوتوریسم در رشد و توسعه اقتصادی ایران و سایر کشورها بیان شد و در نهایت به کمک کارت امتیازی متوازن (BSC)، الگوی مدیریتی برای رشد و توسعه اکوتوریسم در ایران ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهند که درآمد اکوتوریسم در ایران در سال ۲۰۱۰، ۲۶۳ میلیون دلار که معادل ۰/۰۶٪ از تولید ناخالص داخلی برآورد شده است که این رقم در سال ۲۰۱۱ به ۲۵۷ میلیون دلار که معادل ۰/۰۵٪ از تولید ناخالص داخلی می‌باشد کاهش یافته است، که حتی در مقایسه با بعضی از کشورهای همسایه نیز بسیار پائین‌تر بوده است. با توجه به تحقیقات بدست آمده سهم اکوتوریسم در اقتصاد ایران در مقایسه با کشورهای پیشرو در سطح جهان و کشورهای همسایه، جایگاه مناسبی ندارد. لذا ارائه مدل مدیریت مناسب بر اساس کارت امتیازی

متوازی که در آن به مسائلی مانند مشتری مداری، فرایندهای سازمانی داخلی برای هماهنگی سازمان ها و بهبود وضعیت درون سازمانی و در نهایت آموزش و یادگیری تاکید دارد ضروری است.

کلمات کلیدی: اکوتوریسم، رشد اقتصادی، مدل DPSIR، مدل کارت امتیازی متوازن (BSC)، ایران

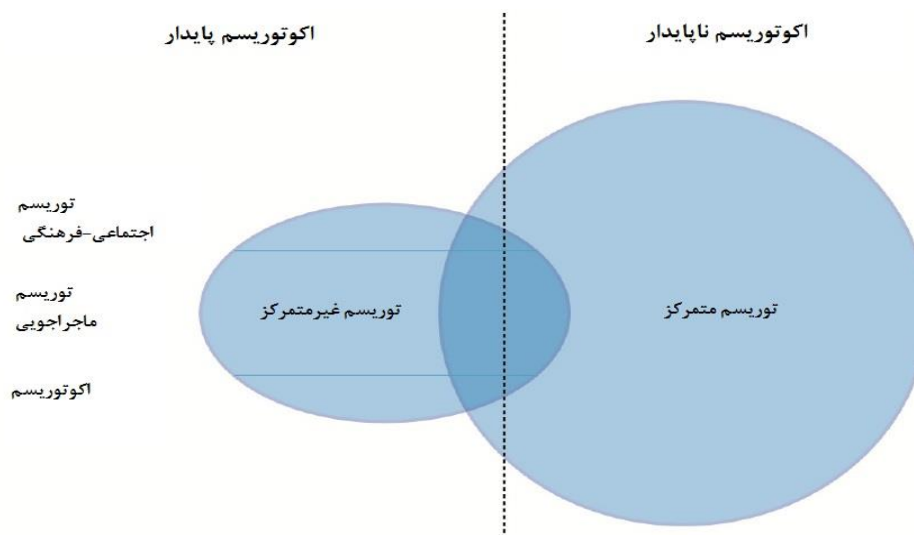
مقدمه

صنعت توریسم از جمله صنعت هایی است که طی دهه های گذشته توجه سیاست مداران را در بسیاری از کشورهای جهان به خود جلب کرده است و در بسیاری از کشورها این صنعت آینده اقتصادی یک منطقه یا کشور را تامین می نماید (Ghorbani and et al., 2015). به این گونه از گردشگران که به دیدار از بوم سامانه و طبیعت زنده می پردازند، نام اکوتوریست یا بوم گردشگر داده شده است. بسیاری از کشورها بخش هنگفتی از درآمد خود را از بوم گردشگران خارجی تأمین می کنند.

اکوتوریسم و یا طبیعت گردی یکی از شاخه های صنعت توریسم است که بر اساس قابلیت های طبیعی یک منطقه، طبیعت گردان جذب آن منطقه شده و مزایای زیادی را نیز برای مردم بومی به همراه خواهد داشت (Das and Chatterjee, 2015). کشور ما نیز بدلیل شرایط جغرافیایی خاص و چهار فصل بودن دارای شرایط جذب طبیعت گردان داخلی و خارجی در بسیاری از مناطق خواهد بود.

اگرچه کشورمان، به دلیل داشتن اکوسیستم خاص، شرایط آب و هوایی مناسب، و غیره دارای پتانسیل بالایی در جذب طبیعت گردان دارد. اما متأسفانه طی سالیان گذشته بدلیل عدم توجه کافی به بحث اکوتوریسم و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی، توجه کفایتی به این بخش نشده است.

سازمان جهانگردی (WTO) گردشگری را در قالب بازدید کننده تعریف کرده است: بازدیدکنندگان کسانی هستند که به کشور دیگری غیر از کشور محل اقامت خود وارد می شوند و مقصودی غیر از آنچه در کشور خود دارند را پیگیری می نمایند (Lemoine, 2015). این گروه شامل جهانگردان و کسانی که به گشت های کوتاه تفریحی می روند نیز می گردد (منشی زاده، ۱۳۷۶). توریسم شامل پدیده ها و روابط حاصل از تعامل توریست ها، عرضه کنندگان و فروشندگان محصولات توریستی، دولت ها و جوامع میزبان در فرایند جذب و پذیرایی از توریست ها می باشد (Mcintosh and et al, 1995). گردشگری یا "صنعت گردشگری" از سال ۱۹۵۰ میلادی دچار تحولات عظیمی شد که برخی آن را "انقلاب گردشگری" می دانند (Chiu and et al., 2014). این تحول منجر به بروز و بلوغ "گردشگری انبوه" شده است. در حال حاضر گردشگری فعالیتی قدرتمند و حرفه ای بزرگ در سطح جهان است، به نحوی که ابتدا قبل از نفت، آنگاه هم ردیف با آن و سپس، بالاتر از آن قرار گرفته است (جعفری و آبراهام، ۱۳۷۹). در این میان گردشگری روستایی فعالیتی چند وجهی است که در محیط خارج از شهر صورت می گیرد و به گردشگران ماهیت زندگی روستایی را نشان می دهد (قادری، ۱۳۸۳). این گونه از گردشگری بیشتر در بین طبقات متوسط و بعد زمانی و فضایی کوتاه، که سفر به تفرجگاههای پیرامون شهری را به ویژه در پایان هفته، امکان پذیر می نماید، روندی رو به گسترش یافته است (Chatterjee and et al., 2015).

شکل ۱. مدل مفهومی توریسم و جایگاه اکوتوریسم در آن (Kiper, 2013)

در ارزیابی عملکرد اکوتوریسم کشور ما به نظر می رسد مشکلات عمده ای وجود دارد، از جمله جامع نبودن معیارهای ارزیابی، عدم توانایی معیارهای انتخابی در انعکاس کامل هدف های راهبردی، ضروری ندانستن ارزیابی عملکرد توسط شرکت های فاقد مشکل مالی و ... که می توان با استفاده از تکنیک کارت امتیازی متوازن تا حدودی برای رفع این مشکلات چاره جویی کرد (ضرفام بروجنی و میرفخرالدینی، ۱۳۹۱).

مواد و روش تحقیق

نوع مواد و روش تحقیق در این مقاله از نوع اسنادی و تطبیقی می باشد، به این صورت که ابتدا برای بررسی تاثیر و نقش اکوتوریسم در رشد و توسعه اقتصادی ایران، به کمک مدل DPSIR، به بررسی و تجزیه و تحلیل این موضوع پرداخته شد، سپس در مرحله بعد و به کمک آمار و اطلاعات بانک جهانی، جایگاه اکوتوریسم در اقتصاد ایران و بعضی از کشورهای همسایه و شاخص مشخص خواهد شد و در نهایت به کمک کارت امتیازی متوازن (BSC)، مدل مدیریتی ای برای بهبود عملکرد اقتصادی اکوتوریسم در رشد و توسعه اقتصادی ایران ارائه خواهد شد.

مدل DPSIR

برای ارائه سیستم مدیریتی پایدار اکوتوریسم در یک منطقه نیازمند داشتن دیدی سیستمی و جامع در تجزیه و تحلیل مسائل مختلف مرتبط با اکوتوریسم در منطقه تالاب انزلی هستیم، مدل DPSIR، بدلیل داشتن چنین دیدی می تواند بسیار مفید و مثر باشد (Spangenberg et al., 2015). در این تحقیق سعی شده از مدل DPSIR که جزء نگرش های سیستمی به مسائل است استفاده شود. این مدل اولین بار توسط آژانس حفاظت محیط زیست اتحادیه اروپا (EEA) در دهه ۱۹۹۰ بکار گرفته شد، ولی امروزه در سطح وسیعی در جهان استفاده می شود (EEA, 2006). در چارچوب مدل DPSIR با استفاده از روابط علت و

معلولی تاثیر فعالیت های انسان بر روی محیط و واکنش لازم برای کاهش صدمات محیط زیست تحت پوشش قرار می گیرد. اجزای این مدل شامل موارد زیر است :

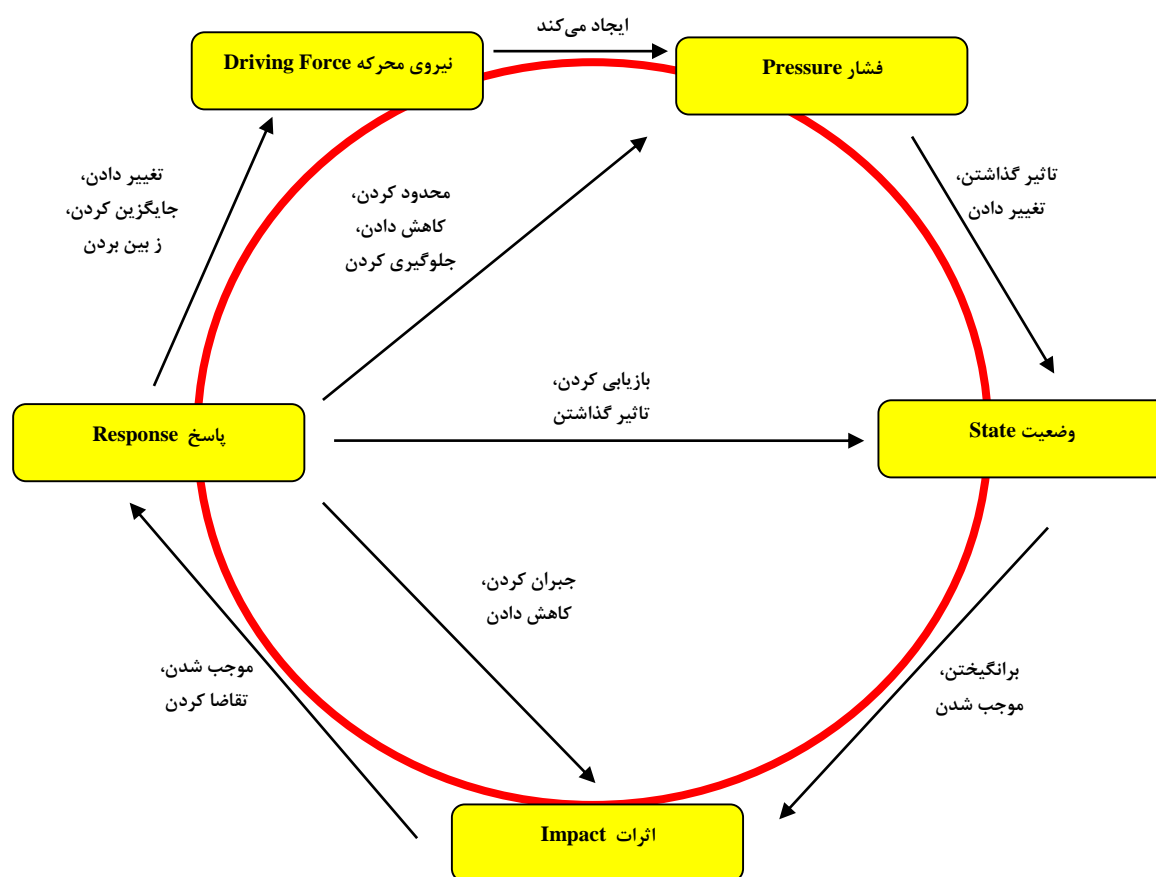
D (Driving Force) عوامل ایجاد تغییرات که در این مدل مطرح می شود و در برگیرنده فعالیت های عمده اقتصادی، اجتماعی و یا چیزی که به آن اثرات برون زا گفته می شود، مانند ایجاد سد در یک منطقه ی جنگلی در شمال کشور.

P (PRESSURE) فشار برنامه یا فعالیت هایی که بر محیط زیست تاثیر می گذارد. از قبیل احداث سد و ایجاد کارخانجات، نحوه مسافرت ، تراکم مسکن ، قیمت انرژی و..

S (STATE) وضعیت یا حالتی که از جنبه های مختلف محیط قابل مشاهده است را مشخص می کنیم. متغیرها، کیفیت و کمیت هایی که از جنبه های مختلف مشاهده می کنیم بررسی می شود، مثل تخریب جنگل، میزان آلودگی، سرعت، میزان مصرف و ...

I (IMPACT) که شامل توصیف کاملاً واضح و مشخص در مورد اثر فعالیت های اقتصادی، اجتماعی بر محیط زیست است.

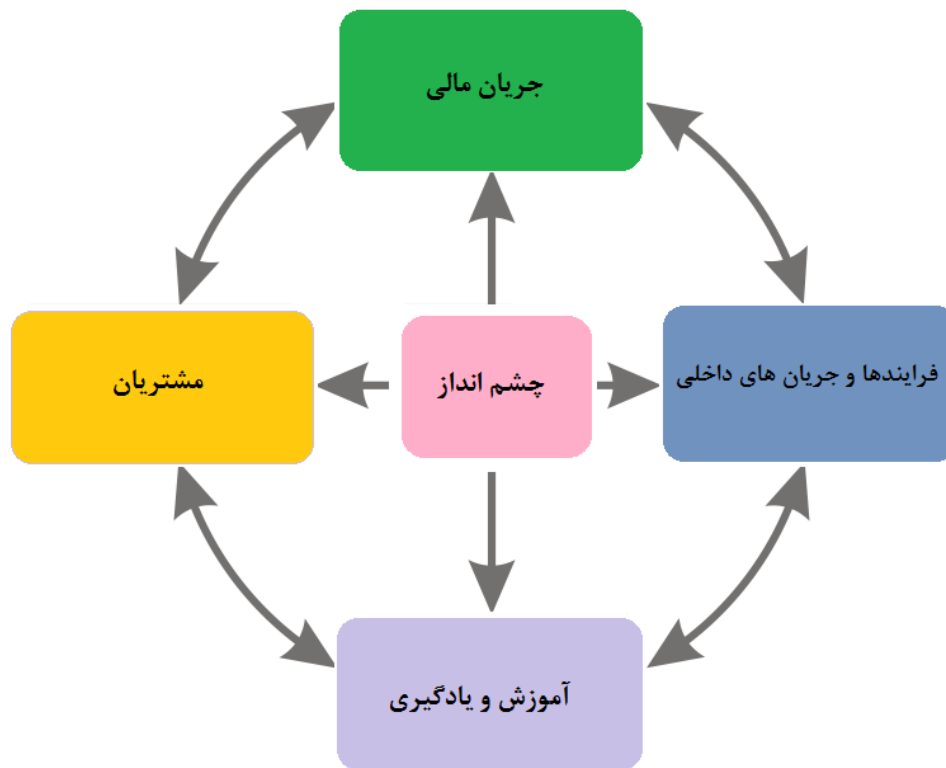
R (RESPONSE) پاسخ یا اقدامی که به عنوان واکنش در برابر موانع و مشکلات توسعه پایدار صورت می گیرد که ممکن است باعث کاهش یا افزایش متغیرهای وضعیت شود.

شکل ۲. ساختار مدل DPSIR (Spangenberg et al., 2015)

کارت امتیازی متوازن

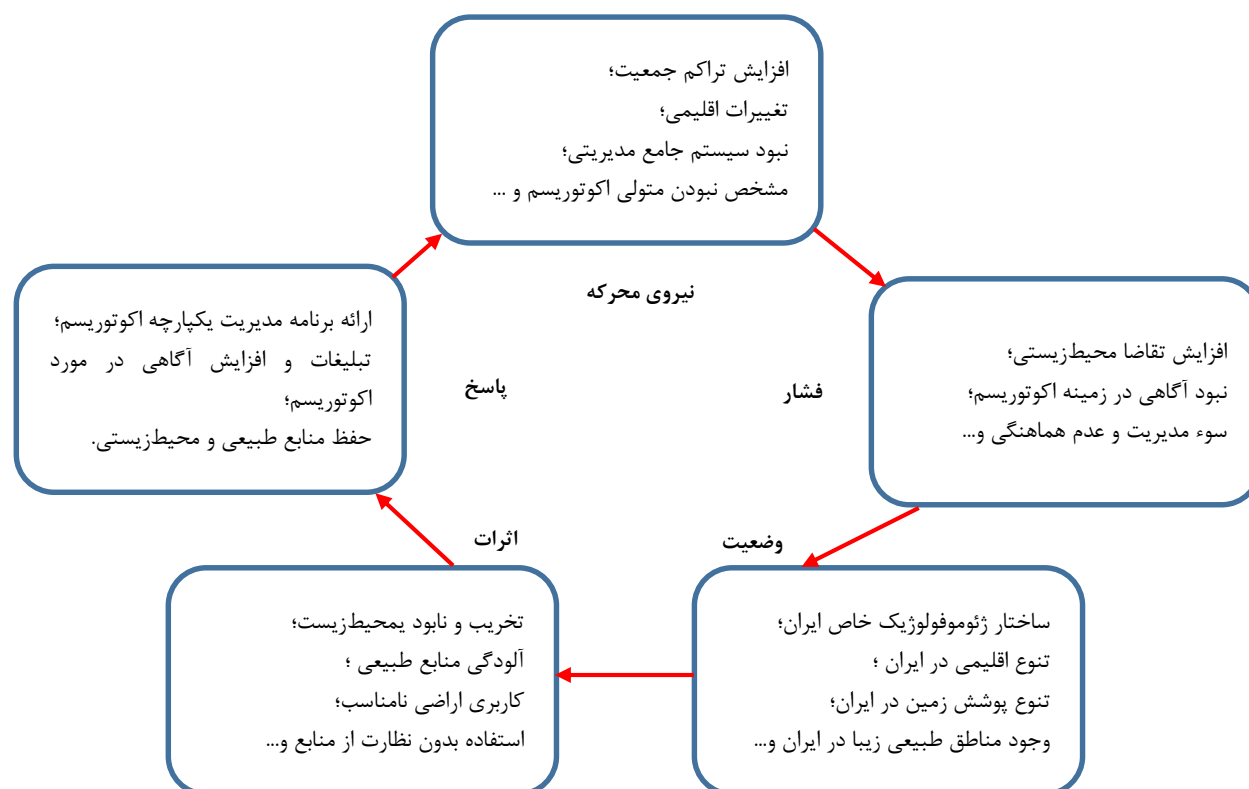
کارت امتیازی متوازن، نظامی برای مدیریت عملکرد است که ایده اولیه آن سال ۱۹۹۰، در خلال تحقیقات رابرت کاپلان و دیوید نورتون، در زمینه روش‌های نوین سنجش عملکرد سازمان‌ها شکل گرفت. این ایده در طول زمان توسعه و تکامل فراوان یافت تا جایی که از یک ابزار سنجش و اندازه‌گیری عملکرد، اکنون به یک نظام مدیریت استراتژیک تبدیل شده است. کارت امتیازی متوازن استراتژی سازمان را از چهار جنبه کلیدی «مالی»، «مشتریان»، «فرایندهای داخلی» و «رشد و یادگیری» بررسی و صورت‌بندی می‌کند. روش کار به این صورت است که ابتدا در وجه مسایل استراتژیک، موضوع‌های استراتژیک تعیین می‌شود. سپس برای شناخت دقیق‌تر نحوه امکان دستیابی به اهداف مورد نظر در موضوع‌های استراتژیک، به سراغ وجه فرایند و عملیات رفته، مشخص می‌کنیم که برای برآورده ساختن انتظارهای ذی‌نفعان و تحقق موضوع‌های استراتژیک، فرایندهای داخلی سازمان باید چه شرایط و ویژگی‌هایی داشته باشند و در این حوزه باید به چه اهدافی دست یابیم. در نهایت در وجه رشد و یادگیری به شناسایی سرمایه‌گذاری‌های لازم بر روی منابع انسانی، سیستم‌های اطلاعاتی و فرهنگ سازمانی می‌پردازیم تا امکان و بستر دستیابی به اهداف تعیین‌شده در وجه فرایندهای داخلی فراهم شود (Kaplan and Norton, 1996).

شکل ۳. اجزای مدل کارت امتیازی متوازن (BSC)

یافته‌های تحقیق

ایران کشوری است که بدلیلی تنوع بالای اکولوژیکی و ژئومورفولوژیکی از پتانسیل بالای صنعت اکوتوریسم برخوردار است. وجود تالاب‌ها، کوهستان‌ها، کویر، مناطق ساحلی و غیره دلیلی بر این ادعاست. در ادامه به بررسی وضعیت اکوتوریسم در ارتباط با رشد و توسعه اقتصادی ایران می‌پردازیم.

شکل ۴. تعیین وضعیت اکوتوریسم ایران با استفاده از مدل DSPIR

همانطوری که از شکل ۵ نیز مشخص است، بدلیل سوء مدیریت، نبود برنامه مدیریتی و عدم آگاهی در مورد اهمیت اکوتوریسم در ایران، صنعت اکوتوریسم جایگاه و وضعیت مناسبی ندارد، و نمی‌توان در کوتاه مدت به رشد و توسعه اقتصادی آن وابسته شد.

درآمد اکوتوریسم از کل تولید ناخالص داخلی

امروزه اکوتوریسم یکی از شاخه‌های مهم اقتصادی صنعت توریسم می‌باشد، به طوری که ۷۵ درصد از صنعت توریسم استرالیا، ۴۲ درصد از صنعت توریسم اروپا، ۲۳ درصد از صنعت توریسم کنیا و ۱۴ درصد آفریقای جنوبی، حاصل از اکوتوریسم می‌باشد. در سال ۲۰۰۶، درآمد کشور آمریکا از اکوتوریسم برابر با ۱۲۲/۳ میلیارد دلار برآورد شده است که حدود ۹۲ درصد از صنعت توریسم این کشور را شامل می‌شود (UNWTO, 2010).

از آنجائیکه درآمد صنعت اکوتوریسم در منابع مختلفی که بررسی شد به تنهایی بیان نشده است، اما گزارشات بیان شده است که در منطقه آسیا و اقیانوسیه نیز حدود ۱۰ درصد از درآمد توریسم ناشی از اکوتوریسم است (UNWTO, 2010). لذا در این مقاله از این برآورد برای تعیین درآمد ایران از اکوتوریسم استفاده می‌شود.

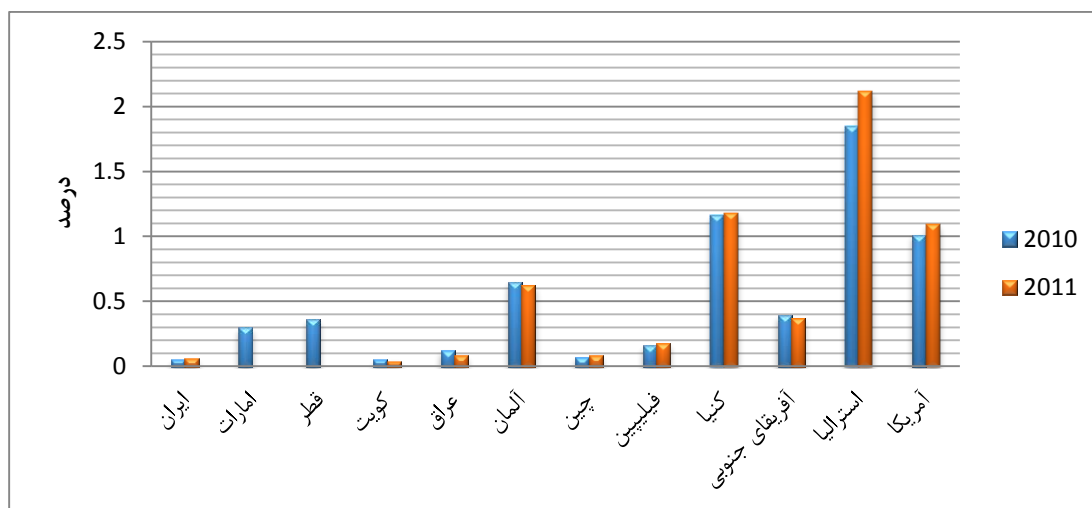
جدول ۱. درآمد ایران و کشورهای منتخب از راه صنعت اکوتوریسم (World Bank, 2014)

کشور	درآمد توریسم در سال ۲۰۱۰ (میلیارد دلار) *	درآمد توریسم در سال ۲۰۱۱ (میلیارد دلار)	درآمد اکوتوریسم در سال ۲۰۱۰ (میلیارد دلار) **	درآمد اکوتوریسم در سال ۲۰۱۱ (میلیارد دلار)	سهم اکوتوریسم از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۰ (درصد)	سهم اکوتوریسم از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۱ (درصد)
ایران	۲/۶۳	۲/۵۷	۰/۲۶۳	۰/۲۵۷	۰/۰۶	۰/۰۵
امارات	۸/۵۸	-	۰/۸۵۸	-	۰/۳	-
قطر	۴/۴۶	-	۰/۴۴۶	-	۰/۳۶	-
کویت	۰/۵۷	۰/۶۴	۰/۰۵۷	۰/۰۶۴	۰/۰۵	۰/۰۴
عراق	۱/۷۲	۱/۵۶	۰/۱۷۲	۰/۱۵۶	۰/۱۲	۰/۰۸
آلمان	۴۹/۲	۵۳/۴	۲۰/۶۶	۲۲/۴۳	۰/۶۵	۰/۶۲
چین	۵۰/۱۵	۵۳/۳۱	۵/۰۲	۵/۳۳	۰/۰۸	۰/۰۷
فیلیپین	۳/۲۳	۴/۰۳	۰/۳۲	۰/۴	۰/۱۶	۰/۱۸
کنیا	۱/۶۲	۱/۸۴	۰/۳۷	۰/۴	۱/۱۶	۱/۱۸
آفریقای جنوبی	۱۰/۳۱	۱۰/۷۱	۱/۴۴	۱/۵	۰/۳۹	۰/۳۷
استرالیا	۳۲/۳۲	۳۴/۲۱	۲۴/۲۴	۲۵/۶۶	۲/۱۲	۱/۸۵
آمریکا	۱۶۴/۶۲	۱۸۴/۵۴	۱۵۱/۴۵	۱۶۹/۷۸	۱/۰۱	۱/۰۹

	روند تغییرات سهم اکوتوریسم از تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۲۰۱۱ نسبت به سال ۲۰۱۰ (درصد)	-۲/۲۸	روند تغییرات درآمد اکوتوریسم ایران در سال ۲۰۱۱ نسبت به سال ۲۰۱۰ (درصد)	-۲/۲۸	روند تغییرات درآمد توریسم ایران در سال ۲۰۱۱ نسبت به سال ۲۰۱۰ (درصد)	
--	--	-------	--	-------	---	--

* نکته‌ای که باید در مورد جدول بالا به آن اشاره کرد این است که، درآمد صنعت توریسم ایران در سازمان‌های جهانی تنها تا سال ۲۰۱۱ موجود می‌باشد، لذا برای مقایسه و درک صحیح این اعداد با سایر کشورها، درآمد سایر کشورها را نیز در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ بررسی نمودیم.

** درآمد اکوتوریسم این کشورها بر اساس آماری که در بالا و بر اساس سهم اکوتوریسم کشورها و مناطق مختلف از صنعت توریسم برآورد شده است.

شکل ۵. درصد درآمد ایران و کشورهای منتخب از راه صنعت اکوتوریسم از تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ (World Bank, 2014)

با مطالعه و بررسی آمار بالا در ارتباط با اکوتوریسم ایران می‌توان به این نکته دست یافت که سهم اکوتوریسم در اقتصاد ایران بسیار پایین بوده و حتی به رغم وجود پتانسیل‌های بسیار بالای اکوتوریسم در ایران، سهم این فعالیت مهم اقتصادی از ۲۶۳ میلیون دلار در سال ۲۰۱۰ کاهش یافت، و به ۲۵۷ میلیون دلار در سال ۲۰۱۱ رسید.

با مقایسه جایگاه ایران با کشورهای مهم جهان در این زمینه و حتی کشورهای همسایه، می‌توان به سهم بسیار کم درآمد اکوتوریسم در اقتصاد ایران پی برد، به طوری که در سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱، علاوه بر این که با بسیاری از کشورهای جهان فاصله زیادی از لحاظ درآمدزایی در زمینه اکوتوریسم داشت، حتی از بعضی از کشورهای همسایه ایران نیز بسیار عقب‌تر می‌باشد، به طوری که در سال ۲۰۱۰، درآمد اکوتوریسم کشور امارات بیشتر از سه برابر ایران بوده است.

مدل کارت امتیازی متوازن

یکی از دلایل پائین بودن درآمد اکوتوریسم از رشد و توسعه اقتصادی ایران، نبود سیستم مدیریتی مناسب به‌منظور تبیین جایگاه اقتصادی اکوتوریسم از رشد و توسعه ایران می‌باشد. کارت امتیازی متوازن یکی از ابزارهای مناسب برای مدیریت صحیح رشد و اقتصادی اکوتوریسم در ایران می‌تواند باشد، که در ادامه و در قالب شکل (۶) به آن اشاره خواهد شد.

شکل ۶. مدل کارت امتیازی متوازن در مدیریت اکوتوریسم در ایران

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

امروزه رشد و توسعه صنعت گردشگری در سراسر دنیا در حال تبدیل شدن به صنعتی پر سود برای کشورهای مختلف است. کشورهایی که دارای طبیعت و اقلیم متغیر هستند مانند ایران، در این بین می‌توانند بیشترین سود را برند. متأسفانه طی سال‌های گذشته بدلیل عدم برنامه ریزی درست و اصولی از سوی مسئولین صنعت اکوتوریسم ایران بازده مناسبی نداشته است و به جایگاه اصلی خود در رشد و شکوفایی اقتصادی خود نرسیده است.

برای برنامه ریزی و مدیریت پایدار توسعه صنعت اکوتوریسم در ایران نیازمند برنامه ریزی جامع و طولانی مدت می‌باشیم. به همین منظور در این تحقیق ابتدا به کمک مدل DPSIR، وضعیت اکوتوریسم در ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است، سپس به بررسی تطبیقی جایگاه اکوتوریسم در ایران پرداخته شده است و جایگاه اکوتوریسم در رشد و اقتصادی ایران و سایر کشورهای جهان و همسایه مورد بررسی قرار گرفت و بر اساس مدل کارت امتیازی متوازن، برنامه مدیریتی پایدار برای توسعه اکوتوریسم در ایران ارائه شد. نتایج نشان می‌دهند که درآمد اکوتوریسم در ایران در سال ۲۰۱۰، ۲۶۳ میلیون دلار که معادل ۰/۰۶٪ از تولید ناخالص داخلی برآورد شده است که این رقم در سال ۲۰۱۱ به ۲۵۷ میلیون دلار که معادل ۰/۰۵٪ از تولید ناخالص داخلی می‌باشد کاهش یافته است، که حتی در مقایسه با بعضی از کشورهای همسایه نیز بسیار پایین‌تر بوده است.

بر این اساس و به منظور حرکت در راستای توسعه پایدار، در نظر گرفتن مسائل اقتصادی، مشتری مداری، فرایندهای سازمانی داخلی برای هماهنگی سازمان‌ها و بهبود وضعیت درون سازمانی و در نهایت آموزش و یادگیری در قالب مدل کارت امتیازی متوازن می‌تواند به بهبود وضعیت اکوتوریسم در توسعه اقتصادی ایران کمک شایانی نماید.

منابع و مآخذ

- ضرغام بروجنی، ج؛ میرفخرالدینی، ف؛ الف. (۱۳۹۱). رتبه‌بندی شاخص‌های ارزیابی عملکرد خدمات هتل با رویکرد کارت امتیازی متوازن (BSC) و TOPSIS فازی. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شال اول، شماره ۱، صص ۵۹-۸۲.
- جعفری، جعفر؛ پیام، آبراهام (۱۳۷۹): مدیریت جهانگردی، ترجمه مرتضی احمدی، تهران، مرکز تحقیقات و مطالعات سیاحتی، بی تا.
- قادری، زاهد (۱۳۸۳): اصول برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی، سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور، تهران. منشی زاده، رحمت‌الله (۱۳۷۶): جهانگردی، انتشارات مسعی.
- Chatterjee, K., Bandyopadhyay, A., Ghosh, A., Kar, S. (2015). Assessment of environmental factors causing wetland degradation, using Fuzzy Analytic Network Process: A case study on Keoladeo National Park, India. *Ecological Modelling* Volume 316, 24 November 2015, Pages 1–13.
- Chiu, Y, H., Lee, W., Chen, T. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism Management* Volume 40, February 2014, Pages 321–329.
- Das, M., Chatterjee, B. (2015). Ecotourism: A panacea or a predicament?. *Tourism Management Perspectives* Volume 14, April 2015, Pages 3–16.
- EEA European Environment Agency, (2006). EEA Glossary. Retrieved November 24. <http://glossary.eea.eu.int/EEAGlossary/D/DPSIR>.
- Kaplan, R. S., Norton, D. P. 1996. Using the balanced scorecard as a strategic management system, *Harvard Business Review*, January-February, pp. 75-85.
- Kiper, T. (2013). Role of Ecotourism in Sustainable Development. InTech, New York.
- Ghorbani, A., Raufirad, V., Rafiaani, P., Azadi, H. (2015). Ecotourism sustainable development strategies using SWOT and QSPM model: A case study of Kaji Namakzar Wetland, South Khorasan Province, Iran. *Tourism Management Perspectives* Volume 16, October 2015, Pages 290–297.
- Lemoine, G. (2015). Chapter 15 – Brownfield Restoration as a Smart Economic Growth Option for Promoting Ecotourism, biodiversity, and Leisure: Two Case Studies in Nord-Pas De Calais. *Bioremediation and Bioeconomy*
- Mcintosh, R, W, Goeldner, C, R Ritchie, R, B. (1995) *Tourism, Principles, practices, Philosophies*, United States Of america : John WILEY & SONS, Inc.
- Spangenberg, J, H., Douguet, J, M., settele, J., Heong, K, L. (2015). Escaping the lock-in of continuous insecticide spraying in rice: Developing an integrated ecological and socio-political DPSIR analysis. *Ecological Model.*, 295(303), 188–195.
- UNWTO. (2011). UNWTO Anuual Report, A year of recovery 2010. http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/final_annual_report_pdf_3.pdf.
- World Bank. (2014). International tourism, receipts (current US\$). <http://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD>.